

سید محمد آیت الله

آیت الله سید محمد حجت

(رحمة الله عليه)

ولادت و تحصیل:

مرحوم آیت الله حجت، در ماه شعبان سال ۱۳۱۰ هجری قمری در شهر تبریز در خانواده‌ای مشهور به علم و فضل دیده دنیا گشود. مقدمات، فنون ادبیه و علوم متداوله را نزد علمای آن شهر و مخصوصاً پدر عالم و وارسته‌اش (که از علمای بزرگ تبریز بود) فراگرفت و در سال ۱۳۳۰ در حالی که بیش از ۲۰ سال نداشت برای تکمیل معلومات

رهسپار نجف اشرف گردید و فقه را از محضر مرحوم آیت الله سید محمد کاظم یزدی، و از محضر مرحوم آیت الله سید ابوتراب خوانساری، رجال و حدیث را استفاده کرد و در درس آیات عظام همچون مرحوم شریعت اصفهانی (شیخ الشریعة) و مرحوم میرزای نائینی و مرحوم سید محمد فیروزآبادی و مرحوم آقا ضیاء الدین عراقی و مرحوم شیخ علی قوچانی و مرحوم شیخ علی گنابادی شرکت نموده و در اندک مدتی به درجه عالیہ اجتهاد نائل گردید. متأسفانه در این اثناء بیمار شد و بر حسب توصیه پدر بزرگوار خود ناچار به ترک نجف گردیده، و در سال ۱۳۳۵ به تبریز مراجعت نمود و بعد از وفات استادین معظمین خود (مرحومین سید محمد کاظم یزدی و شریعت اصفهانی) مجدداً به حوزه علمیہ نجف بازگشت و در درس اکابر وقت حاضر گردید و لکن دیگر بار بر اثر اختلال وضع مزاجی ناچار به ترک نجف اشرف شد.

ورود به قم:

بعد از آنکه معالجات مکرر، بهبودی کامل مشارالیه را تضمین نکرد به ایران آمد و در سال ۱۳۴۹ رسماً در قم رحل اقامت افکند و ضمن حضور احترامی در درس مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری مؤسس حوزه علمیہ قم به تدریس فقه و اصول نهائی پرداخت و شاگردان بسیاری تربیت نمود، و مورد عنایت خاص معظم له قرار گرفت تا آنجا که محل نماز جماعت خود (صحن مطهر حضرت معصومه سلام الله علیها، مسجد بالاسر) بدو واگذار کرده و به هنگام وفات، معظم له را یکی از دو وصی خویش قرار داد.

مبارزه بر علیه بی حجابی:

ایشان که پس از رحلت مؤسس محترم حوزه قم مسئولیت این حوزه نو پا را (با همکاری دو یار صدیق خود به عهده داشت برای جلوگیری از امور خلاف شرعی که رژیم

طاغوتی زمانش بر علیه اسلام و مسلمانان انجام می داد به آنها هشدار داده و اعلام خطر می نمود از باب نمونه به متن تلگرافی که در رابطه با کشف حجاب به مرحوم آیت الله بهبهانی در تهران مخابره کرده اند تا بسمع متصدیان امر برسد توجه فرمائید:

بسم الله الرحمن الرحيم

به شرف عرض عالی می رساند، خیلی مناسب است که حضرت مستطاب عالی به اولیای امور تذکر دهید که در بلاد اسلامی امری که مخالفت آن - از جهاتی - با شریعت مقدسه محرز است، اجراء آن غیر ممکن است و تولید مفاسد خواهد نمود. از مساعی جمیله حضرت عالی تشکر می نمایم.

الاحقر محمد الحسینی الکوه کمری^۱

مشایخ اجتهاد و روایت:

مرحوم آیه الله حجت، از حضرات آیات عظام: مرحوم شیخ فتح الله شریعت اصفهانی (در گذشته سال ۱۳۳۹) و حاج میرزا حسین نائینی (متوفای ۱۳۵۵) و آقا ضیاء الدین عراقی (در گذشته سنه ۱۳۶۱) و سید محمد فیروز آبادی (متوفای ۱۳۴۵) و.....، اجازه فتوا و اجتهاد داشته و از مرحوم شیخ الشریعة و سید حسن صدر و شیخ عبدالله مامقانی (متوفای ۱۳۵۱) و سید ابوتراب خوانساری (در گذشته ۱۳۴۶) و شیخ محمد باقر بیرجندی (متوفای ۱۳۵۲) و والد خود (متوفای ۱۳۶۰)، اجازه نقل روایت داشته اند.

شاگردان استاد:

اسامی تعداد زیادی از شاگردان معظم له رانویسنده کتاب «آثار الحجة» (که در جلد اول آن تفصیلاً به شرح حال ایشان پرداخته) آورده است که برخی از آنها از علماء و

(۱) نهضت دوماهه روحانیت ص ۶۶، یکصد سال مبارزه روحانیت مرفقی ج ۳ ص ۶۲.

دانشمندان بزرگ و مفاخر زمان اخیر بوده‌اند که از جمله آنهاست مرحوم آیت الله حاج سید محمد محقق داماد استاد بزرگ حوزه علمیه قم و مفسر بزرگ و حکیم الهی، مرحوم استاد علامه طباطبائی^۱.

از تقریرات درس آن مرحوم «کتاب البیع» مشتمل بر دو جلد، جلد اول بقلم استاد حاج شیخ ابوطالب تجلیل و جلد دوم بقلم مرحوم حاج شیخ یحیی فاضل همدانی در سال ۱۳۷۳ هجری قمری چاپ و منتشر شده است.

شماری از تألیفات معظم له:

آثار ذیقیمی از آن مرحوم باقی مانده که نشان دهنده مقام علمی و نبوغ فکری ایشان است، نام برخی از آنان را در ذیل ملاحظه می فرمائید:

- ۱ - رساله «الاستصحاب»
- ۲ - رساله «البیع»
- ۳ - رساله «تنقیح المطالب المبهمة فی عمل الصور المجسمة»
- ۴ - جامع الاحادیث = مجمع الاحادیث
- ۵ - حاشیه الکفایة
- ۶ - رساله «الصلوة»
- ۷ - لوامع الانوار الفروية فی رسائل الآثار النبوية
- ۸ - مستدرک المستدرک فی استدراک ما فات عن صاحب المستدرک
- ۹ - رساله «الوقت»^۲

(۱) خود استاد علامه طباطبائی در زندگینامه ای که به قلم خود نوشته‌اند، مرقوم فرمودند که: کلیات علم رجال را از آیه الله حجت فرا گرفته‌اند.

(۲) ریحانة الادب ج ۲ ص ۲۵-۲۴ ، مجموعه حکمت سال اول ش ۲۰ مقاله از حضرت آقای ناصر مکارم شیرازی.

آثار فراموش نشدنی:

از جمله آثار و باقیات الصالحات معظم له، مدرسه^۱ و مسجد و کتابخانه حجتیه^۲ است که مورد استفاده دانش پژوهان علوم اسلامی در حوزه علمیه قم می باشد.

مطالعه مداوم:

مرحوم آقای حجت، عشق فراوانی به مطالعه کتب علمی و فقهی داشت و در این زمینه احساس خستگی به او راه نمی یافت و این علاقه تاحدی بود که نقل کرده اند حتی در تمام شب های زندگی حد اقل چندین ساعت مطالعه داشت. عادت ایشان چنین بود که هر سه چهار سال یک بار تمام کتب درسی حوزه را (از مقدمات گرفته تا کفایه) به دقت مطالعه می کردند.

برخی از ویژگیهای ایشان:

یکی از ویژگیهای آن بزرگوار این بود که از تظاهر و خودنمایی می گریخت و به دوستان و یاوران خود سفارش می فرمود که برایش تبلیغ نکنند و اجازه نمی داد تا جرائد و روزنامه ها عکسی از ایشان چاپ نمایند و به اهل منبر فرموده بود: راضی نیستم نام مرا بر منابر ببرید. و ویژگی دیگر ایشان این بود که علم خود را به جلم و بردباری آراسته بود و همه فشارها و اهانت ها و تنگ نظریهای مخالفین را نادیده می گرفت و شرح صدر داشت... مرحوم استاد شهید آیت الله مطهری داستانی در رابطه با هجرت از عادت و قدرت

(۱) این مدرسه به وسعت ۱۳ هزار متر مربع و دارای ۱۲۶ حجره است.

(۲) این کتابخانه در زمان حیات معظم له تأسیس و هم اکنون در حدود ۱۰ هزار جلد کتاب متنوع و نفیس در زمینه های مختلف در آن نگهداری می شود که مورد استفاده مراجعه کنندگان است.

تصمیم گیری آن مرحوم نقل کرده اند که در ذیل می خوانید:

مرحوم آیت الله حجت اعلی الله مقامه، یک سیگاری ای بود که من واقعاً هنوز نظیر او را ندیده ام، گاهی سیگار از سیگار قطع نمی شد، بعضی وقتها هم که قطع می کرد مدتش خیلی کوتاه بود ولی طولی نمی کشید که مجدداً سیگاری را آتش می زد، در اوقات بیماری اکثر وقتشان به سیگار کشیدن می گذشت. وقتی مریض شدند، برای معالجه به تهران آمدند و در تهران اطباء گفتند: چون بیماری روی دارید، باید سیگار را ترک کنید ایشان ابتدا به شوخی گفت: من این سینه را برای سیگار کشیدن می خواهم، اگر سیگار نباشد سینه را می خواهم چه کنم؟

عرض کردند: به هر حال برایتان خطر دارد، و واقعاً مضر است.

فرمود: مضر است؟ گفتند، بله همینطور است. فرمود: دیگر نمی کشم یک نمی کشم کار را تمام کرد، یک حرف و یک تصمیم، این مرد را به صورت یک مهاجر از عادت قرار داد.^۱

ویژگی دیگر ایشان، علاقه فوق العاده و محبت فراوان ایشان به سید و سالار شهیدان، حضرت ابا عبدالله الحسین (ع) بود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رحلت:

و در آخرین روز بیماری خود برای شکستن مهر خویش استخاره کرد، آیه «له دعوة الحق»^۲ او را به لقاء الله بشارت داد، چنانچه بر روی سنگ قبر ایشان چنین حک شده است: «وبعدما استخار بکلام الحق فی کسر خاتمه واجیب بقوله تعالی «له دعوة الحق» امر به ثم تناول التربة الحسينية وقال: آخر زادی من الدنيا التربة، فلبی دعوته زوال يوم الأثنين ثالث

(۱) گفتارهای معنوی ص ۲۵۵ مقاله هجرت و جهاد

(۲) سوره رعد، آیه ۱۴.

جمادی الاولی من سنة ۱۳۷۲».

در همین رابطه است بیت زیر که یکی از ارادتمندان به آن مرحوم گفته است:
ز خاک کربلا می خورد و می گفت همین باشد ز دنیا (آخرین زاد)
به این ترتیب در تاریخ مذکور، در سن ۶۲ سالگی به لقاء الله شتافت. و با
ارتحالش جهان علم و فضیلت داغدار شد بطوری که مرحوم آیت الله بروجردی وقتی از این
جریان اطلاع حاصل کرد فرمود: کمرم شکست.
به مجرد انتشار خیر رحلت این مجسمه تقوا و دانش در بسیاری از شهرستانها
تعطیل عمومی اعلام شد و بیکرمطهر این عالم بزرگ بعد از تشییع بی سابقه و
نماز حضرت آیت الله بروجردی (ره) بر آن، در مدرسه حجتیه مدفون گردید.

فهرست نسخ خطی

مرحوم آیت الله حجت به خاطر علاقه ای که به ذخائر علمی و آثار علمای بزرگ
شیعه داشتند از زمانی که در حوزه مقدسه نجف اشرف بودند از تهیه نسخه های خطی که
به معرض فروش گذارده می شد، غفلت نمی کردند و در نتیجه توانستند نسخه های خطی
ارزنده ای مانند کتاب وسائل الشیعة بخط مؤلف و نیز قسمتی از بحار الانوار بخط علامه
مجلسی را تهیه کنند و داستان کیفیت خریداری وسائل الشیعة ایشان در بازار حراج نجف
بین علاقمندان به کتاب، معروف است.
در اینجا مناسب است که فهرستی بخشی از نسخه های خطی کتابخانه آن مرحوم که
در کتابخانه فرزند ایشان مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای سید محسن حجت
نگاهداری میشود یاد گردد.

۱ - منتقى الجمان صاحب معالم در سال ۱۱۵۵ توسط سید حسین بن ابراهیم
حسینی (قزوینی ط) با نسخه اصل مقابله شده است. مرحوم آقای سید محسن حجت نوشته اند: نسخه
بخط سید بدرالدین بن احمد بن ادریس از شاگردان شیخ بهائی می باشد.

۲- تقریرات فقه از سده سیزدهم؟

۳- تحفة الصالحین، طب، فارسی، از صالح بن محمد صالح قانلی هروی،

تحریر ۱۲۰۶ یا ۱۲۶۰.

۴- اکمال الدین شیخ صدوق، تحریر سده ۱۱ و ۱۲.

۵- عیون الأصول ملا محمد تقی بن محمد برغانی تحریر سده ۱۳.

۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ - کتاب مجمع الأحادیث تألیف مرحوم آقای حجت که فقط

قسمت کمی از آن نوشته شده است.

۱۱- حدائق، متاجرتا وقف، در ۱۲۳۸ تصحیح شده، رحلی.

۱۲- فقه و اصول نوشته ملا ابراهیم لنکرانی مورخ ۱۳۱۴.

۱۳- رجال ابوعلی به خط شیخ علی حائری فرزند مؤلف.

۱۴- غنیمة المعاد فی شرح الارشاد برغانی جلد ۱۱ تا ۱۴.

۱۵- فقه و اصول نوشته ملا ابراهیم لنکرانی (بقیه شماره ۱۲)

۱۶- شرح مفاتیح آقا باقر بهبهانی، طهارت، رحلی، تحریر ۱۲۲۷.

۱۷- جامع المقاصد، متاجرتا نکاح، تحریر ۱۱۳۷.

۱۸- فقیه، مرحوم آقای حجت بخشی از این نسخه را با نسخ متعدده مقابله کرده

است. تاریخ مقابله ۱۳۴۵.

۱۹- فروع کافی از صوم تا متاجر، در ۹۷۳ مقابله شده است.

۲۰- فروع کافی از صوم تا جهاد، تاریخ کتابت ۹۶۵. ظاهراً با نسخه قبل، از

یک کاتب است.

۲۱- عنوان الشرف شرف الدین مقرئ (فقه، تاریخ، نحو، عروض و قافیه)

در ۱۳۱۰ برای امین السلطان تحریر شده است.

۲۲- وسائل الشیعه، نکاح تا صید (جزء خامس)، مرحوم آقای حجت در برگ اول

آن نوشته حواشی از مصتف دارد که در جایی نیست و ظاهراً با نسخه اصل مقابله شده

است. تحریر سده ۱۱ و ۱۲.

۲۳ - تقریرات فقه، لباس مصلی و غیره، تحریر سده ۱۳.

۲۴ - اصول فقه، گویا از پسر حاجی کلباسی، نسخه اصل، تحریر سده ۱۳.

۲۵ - حاشیه رسائل شیخ انصاری، ناقص.

۲۶ - اصول فقه، حاشیه بر یکی از کتابهای اصول است، ناقص، تحریر سده ۱۳

و ۱۴.

۲۷ - فقه، ظهار تا تدبیر، قال اقول دارد. آغاز: اقول: الظهار نسبة الرجل بزوجه بظهر

امه و كان طلاقاً فی الجاهلیة، تحریر ۱۳۱۶، کاتب در آخر می نویسد بعد از فوت مؤلف نوشته ام.

۲۸ - فقه، رجعت تا ظهار، جلد دیگر نسخه قبل است.

۲۹ - تقریرات فقه و اصول، خشتی.

۳۰ - صلاة مسافر و غیره، تحریر سده ۱۳ و ۱۴، شاید نسخه اصل، خشتی ضخیم.

۳۱ - الصحیفة الجعفریة تألیف شیخ محمد حسین بن شیخ محمد حسن ممقانی

تألیف ۱۳۱۸ شامل ادعیه منقوله از حضرت صادق علیه السلام. همین نسخه در «ذریعه» یاد شده است.

۳۲ - مجموعه ورام بخط حسن بن محمد عاملی در ۹۸۳ در مشهد.

۳۳ - حاشیه رسائل شیخ انصاری

۳۴ - غضب مرحوم شیخ حبیب الله رشتی.

۳۵ - فقه، طلاق، تحریر سده ۱۳ و ۱۴، شاید نسخه اصل باشد.

۳۶ - حاشیه رسائل شیخ انصاری، دنباله همان حاشیه شماره ۳۳ می باشد.

۳۷ - آیات الفضائل، منتخب تاویل الآیات است، مؤلف: حاج فضل الله

۳۸ - هدایة الانام، خیارات، تحریر فتاح بن میرکریم تبریزی در سال ۱۳۱۱.

۳۹ - شیمی جدید.

۴۰ - شیمی جدید.

۴۱ - رساله حجیة الظن. شاید از صاحب مقابیس باشد.

۴۲ - المحصول فی علم الأصول از سید محسن کاظمی اعرجی جلد اول و دوم.

۴۳ - رساله مقدمه واجب، ظاهراً از سید حسین کوهکمری.

۴۴ - بخششی از صلاة (خلل) شاید از صاحب مقابیس (در نسخه نام اسدالله بن

محمد رضا دزفولی هست که شاید مؤلف باشد).

۴۵ - حاشیه رسائل ظ نسخه اصل ظ

۴۶ - حاشیه رسائل شیخ انصاری، ناقص

۴۷ - تنزیه الأنبیاء سید مرتضی، تحریر ۱۲۷۶.

۴۸ - تقریرات اصول فقه، تحریر سده ۱۳ و ۱۴.

۴۹ - فقه و اصول، تحریر سده ۱۳ و ۱۴.

۵۰ - شرح مفاتیح آقا باقر بهمانی خمس وزکاة

۵۱ - نجات العباد صاحب جواهر

۵۲ - کتاب القضاء از میرزا محمد پسر صاحب کفایه، تقریرات درس پدرش

مرحوم آخوند خراسانی است، تحریر ۱۳۳۶ خشتی، ۳۵۹ صفحه.

۵۳ - شرح نتائج الأصول سید ابراهیم قزوینی تحریر ۱۲۸۸.

۵۴ - المسالك الجوادیه فی شرح الجعفریة، ناقص، تا صلاة اعرابی، تحریر سده

۱۰ و ۱۱.

۵۵ - جامع المقاصد محقق ثانی، متاجرتا نکاح، تحریر محمودین صدرالدین

محمد سمنانی در ۹۶۵.

۵۶ - تقریرات اصول فقه.

۵۷ - فروع کافی از آغاز تا کتاب الحج تحریر سده ۱۱ و ۱۲ حواشی از علامه

مجلسی دارد که در مرآت العقول نیست.

۵۸ - خصال شیخ صدوق، مرحوم آقای حجت نوشته اند این نسخه را مرحوم مجلسی تصحیح کرده است بخط خودش.

۵۹ - مجموعه: ۱- حاشیه میرداماد بر کافی تا باب البداء. ۲- شرح صحیفه میرداماد ناقص ۳- یک کتاب کلامی کهنه شاید از سده هشتم.

۶۰ - اصول فقه، شرح یکی از متنهای اصولی است بسیار مفصل، تحریر سده ۱۳.

۶۱ - ذکری شهید اول تا پایان کتاب طهارت، تحریر سده ۱۲ و ۱۳.

۶۲ - تقریرات اصول فقه.

۶۳ - صلاة، روی جلدش نوشته از نواده حاجی کلباسی، نسخه اصل.

۶۴ - اصول فقه، تحریر سده ۱۳ و ۱۴.

۶۵ - فروع کافی تا جهاد تحریر ۹۶۷، با یادداشت تملک ابوالبقاء نائینی ۱۱۴۷

و چند تملک دیگر

۶۶ - جامع المقاصد محقق کرکی متاجر تا نکاح، تحریر ۱۰۴۸

۶۷ - استبصار شیخ طوسی، تحریر ۱۰۹۶، آقای حجت نوشته اند: با نسخه اصل

تصحیح شده و از خط ابن ادریس نقل می کند.

۶۸ - فروع کافی، المعیشتة تا ایمان و نذور تحریر ۱۱۰۹.

۶۹ - کفایه سبزواری تحریر سده ۱۱ و ۱۲

۷۰ - کفایه سبزواری، با نسخه قبل یک دوره است.

۷۱ - بخشی از ایمان و کفر بحار الأنوار به خط مرحوم مجلسی

۷۲ - وسائل الشیعة جزء دوم، صلاة، تحریر ۱۱۱۸.

۷۳ - وسائل الشیعة جزء چهارم، جهاد تا تجارت، نسخه اصل بخط مؤلف با

یادداشت پدر صاحب روضات حاکی از اینکه این نسخه را به صاحب روضات تملیک

کرده و نیز با اجازه روایتی پدر صاحب روضات برای او مورخ ۱۲۵۵ و نیز اجازه اجتهاد

- میرسید حسن بن میرسیدعلی مدرسے برای صاحب روضات مورخ ۱۲۷۰.
- ۷۴- جامع المقاصد محقق ثانی، طہارت
- ۷۵- حاشیہ رسائل شیخ انصاری تا بحث ظن.
- ۷۶- فقہ، خلل صلاۃ، تحریر سده ۱۴۱۳ و ۱۴۱۳
- ۷۷- بیع فضولی، تقریرات است، تحریر سده ۱۴۱۳ و ۱۴۱۳.
- ۷۸- عناوین میرفتاح.
- ۷۹- مجموعہ: ۱- مقدمہ واجب ۲- بغیۃ الطالب کاشف الغطاء ۳- چند قطعہ فقہ
- ۸۰- میاہ العیون = شرح منهاج الہدایہ کلباسی، فقہ، مقداری از تقلید و طہارت
وخیارات تا رهن، نسخہ اصل.
- ۸۱- حاشیہ نخجوانی برمکاسب شیخ انصاری از شرائط عوضین تا استثناء
بیع المالك المستولد.
- ۸۲- قوانین میرزای قمی، ناقص، تحریر ۱۲۵۳
- ۸۳- سؤال و جواب حجۃ الاسلام شفتی
- ۸۴- سؤال و جواب حجۃ الاسلام شفتی، با نسخہ قبل یک دورہ از تقلید تادیات
است.
- ۸۵- مجموعہ: ۱- سموم، طب فارسی جدید ۲- امراض ثغریہ طب جدید ۳-
رسالہ تشخیص فوری، طب جدید
- ۸۶- تحفۃ القراء از ملا مصطفی قاری، فارسی، تحریر ۱۲۴۵
- ۸۷- قواعد شہید اول تحریر ۱۳۱۴
- ۸۸- دعای علوی مصری دعای سیفی و شرائط آنها، عربی، تحریر ۱۲۸۷
- ۸۹- اصول فقہ، اوامر تا مقدمہ واجب، نسخہ اصل
- ۹۰- المناہج السویۃ فی شرح الروضۃ البھیۃ، از فاضل ہندی، زکاة تا اعتکاف،
تحریر ۱۲۷۰.

۹۱ - فرید، طب فارسی از عبدالله طبیب دارای مقدمه و ۲۰ باب و خاتمه به نام قطب شاه.

۹۲ - عناوین سید فتاح

۹۳ - شرح صلوات از احمد بن محمد حسینی برای محمد ولی میرزا، فارسی، ظاهراً هشت فصل است.

۹۴ و ۹۵ و ۹۶ و ۹۷ و ۹۸ و ۹۹ و ۱۰۰ و ۱۰۱ - یکدوره هشت جلدی بشری الوصول مرحوم شیخ محمد حسن ممقانی است که در سال ۱۲۷۶ تا ۱۲۸۲ تألیف کرده است.

۱۰۲ - مجموعه: ۱ - محاسبه النفس ابن طاووس مورخ ۱۰۷۶-۲ - شهاب الاخبار قضاعی ۳ - فهرست فقیه ۴ - فوائد الرجالیة مورخ ۱۰۶۲-۵ - مسائل ارث ۶ - العویص شیخ مفید ۷ - استقصاء النظر علامه حلی ۸ - رساله فی معنی الشرط

۱۰۳ - مجموعه: ۱ - حاشیه فقیه از شیخ بهائی تا منزوحات بئر مورخ ۱۰۹۰، حاشیه تهذیب از علامه مجلسی یک قطعه از صلاة

۱۰۴ - مجموعه: ۱ - معدن الفیض = باه نامه، طب، فارسی، از محمد شریف بن محمد صادق خاتون آبادی در یک مقدمه و سه فصل و خاتمه ۲ - سموم قتاله از همو تألیف ۱۰۸۶ دارای مقدمه و ۱۲ باب.

۱۰۵ - اسرار الصلاة شهید ثانی تحریر ۱۲۸۸

۱۰۶ - مفتاح الکنوز وحل الرموز فی القرائات الاربعة عشر از محقق قباقی

۱۰۷ - الشافی شرح کافی از ملاخلیل قزوینی، عربی، طهارة تا باب الاستبراء شروع تألیف ۱۰۸۹ در مقدمه گوید اصول را شرح کرده و به فروع پرداختم. روی برگ اول خط سید رضا پسر سید بحر العلوم دیده می شود.

۱۰۸ - عدة الاصول شیخ طوسی تحریر یا مقابله آن در ۱۳۱۱ بوده است

۱۰۹ - حاشیه عدة الاصول از ملاخلیل قزوینی ناقص

۱۱۰ - مجموعه: ۱ - محاسن برقی، از عقاب الأعمال تامرافق، تحریر ۱۰۸۹،
مرحوم سیدحسین قزوینی در سال ۱۱۶۰ - ۱۱۶۱ با چند نسخه مقابله و تصحیح کرده است
۲ - نتائج اللمعية فی شرح الکافی البديعية از شیخ صفی الدین بن ابی الفضل حلی.
ناقص

۱۱۱ - حاشیه میرزا رفیع‌آبر کافی کلینی، ناقص

۱۱۲ - صحیفه سجادیه مورخ ۹۶۷ ظاهراً

۱۱۳ - مجموعه: ۱ - ترجمه الصلاة فیض ۲ - ترجمه العقائد او ۳ - ترجمه الطهارة
او ۴ - ترجمه اذکار و ادعیه ترجمه الطهارة او ۵ - مفتاح الخیر مستدرک ترجمه الصلاة
است در مقدمه اش گوید این رساله و ترجمه الصلاة و ابواب الجنان که ترجمه صلاة جمعه
و جماعات است بیان تمام احکام نماز می شود. ۶ - ابواب الجنان ۷ - ترجمه الصیام ۸ -
ترجمه الزکوة ۹ - ترجمه الحج ۱۰ - ترجمه الشریعة.

۱۱۴ - در ایبه شهید ثانی، تحریر سده ۱۳، جیبی

۱۱۵ - مجموعه: ۱ - شرح خلل صلاة از شرایع تألیف سیدحسین کوهکمری
و بخط او ۲ - کتاب اجاره از او و بخط او ۳ - صلوة مسافر و لقطه و زکاة تقریرات بحث او.
مجموعاً حدود ۴۰۰ برگ خشتی.

۱۱۶ - مجموعه: ۱ - ذکر شهید اول ۲ - بیان شهید اول هردو، تحریر ۱۲۶۶

۱۱۷ - غنیمة المعاد فی شرح الارشاد از برغانی، جلد هفتم و چهاردهم، زکاة
و صیام و حدود

۱۱۸ - حدود ۲۰ مسئله و رساله فقهی و اصول متفرق و ناقص تألیف اوائل عمر
مرحوم آقای حجت بخط خود ایشان با این عنوان: متفرقات مما کتبت فی بداية التحصیل
حدود ۴۰۰ صفحه

۱۱۹ - مجموعه: ۱ - ظفرنامه ۲ - وصایای بوذرجمهر، مذهب تحریر ادیب شیراز
در ۱۳۱۶ برای مظفرالدین شاه ۳ - قصائد عربی در مدح علی (ع) و مرثیه امام حسین از سید

علی اکبر موسوی مولوی ساکن شیراز مورخ ۴ - نصاب ترکی از میرزا محمدقلی بن میرزا محمد رضا قهقرخی که برای حاج محمد صادق اصفهانی نظم کرده
آغاز: الحمد لله العزیز الحکیم والصلاة... چنین گوید فقیر پر ز تقصیر- بخوان این
علم و ترکی یاد می گیر + ۵ - تقویم سال ۱۳۰۵ استخراج عبدالحمید منجم برای
ناصرالدین شاه.

۱۲۰ - وسائل الشیعة. نکاح تا لقطه، تحریر حسن بن خمیس بن کربلا وی
الاسدی در ۱۰۸۹ و شاید این تاریخ تألیف باشد.

۱۲۱ - مفتاح الفلاح شیخ بهائی تحریر سده ۱۱ و ۱۲.

۱۲۲ - دفتر مربوط به کارهای داخلی بیت مرحوم آقای حجت حدود ۳۰۰ صفحه
خشتی.

۱۲۳ - بدایة شیخ حر عاملی، تحریر سده ۱۲ و ۱۳.

۱۲۴ - تهذیب شیخ طوسی از جهاد تا آخرت تحریر ۹۸۸ آقای حجت نوشته اند: با نسخه
شهد ثانی که با نسخه اصل مقابله شده بود مقابله شد قرئت علی میرزا محمد الاسترآبادی
فی ۱۰۱۶ و علی رضابن آقا جانی در ۱۰۱۶. در مکه آنرا مقابله کرده است.

۱۲۵ - رساله ای مربوط به هزاره شیخ طوسی نوشته ناصر کمره ای که سخنرانی
پدرش و مطالب دیگری را در آن نوشته است.^۱

(۱) از حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای استادی که این فهرست را در اختیار دفتر مجله گذاشتند تشکر می کنیم

ضمن بوزش از خوانندگان گرامی
در مقاله نجوم امت شماره قبل تاریخ وفات مرحوم آیه الله شاه آبادی ۱۳۶۳ قید شده بود
که ۱۳۶۹ صحیح است و بدینوسیله اصلاح می گردد.